

שם המחקר: מודל עבודה תיאורטי לטיפול באמצעות אמנות בבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

שנה : 2022

סוג מחקר : מחקר

מס' קטלוגי : 890-165-2019

שמות החוקרים: פרופ' דפנה רגב, פרופ' שרון שניר ושיר הרפזי

רשות המחקר: אוניברסיטת חיפה

תקציר מנהלים:

אוכלוסייה עם מש"ה היא אוכלוסייה הסובלת מהדרה חברתית, ובדומה לכך, גם המחקר בתחומי הפסיכותרפיה בעבודה עם אוכלוסייה זו הוא מועט ביחס למחקר באוכלוסיות ייחודיות אחרות (Harpazi et al., submitted). השכיחות לתחלואה כפולה ופיתוח הפרעות נפשיות בקרב אוכלוסיית האנשים עם מש"ה היא גבוהה מזו של כלל האוכלוסייה (Adams & Boyd, 2010; Koslowski et al., 2016; Lewis et al., 2016). בנוסף, ישנם מאפיינים התנהגותיים המופיעים אצל אנשים עם מש"ה הקשורים בקושי בוויסות דחפים, תוקפנות שמופיעה לעיתים כלפי אנשים ורכוש, פעולות חזרתיות וסטראוטיפיות, פגיעה עצמית, התנהגות מינית לא מותאמת ועוד (Campbell et al., 2014). על אף הצורך הניכר של אוכלוסייה זו בטיפול שיסייע להם להתמודד עם האתגרים והקשיים אותם הם חווים יום-יום, מבחינה היסטורית, הפסיכותרפיה ראתה באנשים עם מש"ה כלא מתאימים לטיפול מסוג זה, והתפיסה הרווחת הייתה כי אינם יכולים להיתרם מטיפול פסיכותרפי (Cotter et al., 2017; Lewis et al., 2016). עם זאת, בשנים האחרונות מצטברות עדויות לכך שאנשים עם מש"ה מסוגלים לקחת חלק ולהתמסר לתהליך טיפולי, וכי התפתחות הפסיכותרפיה הביאה לכך שגישות שונות עשויות להועיל עימם (Beail, 2017).

טיפול באמצעות אמנות התפתח בעשורים האחרונים הן קלינית והן מחקרית. כחלק מהטיפול והתמיכה שמקבלים אנשים עם מש"ה במסגרות הבריאות הציבוריות, הם מקבלים פעמים רבות גם טיפול מסוג זה (Gilrane-McGarry & Taggart, 2007; Hackett et al., 2017). בשונה מגישות מסורתיות בפסיכותרפיה, בהן נדרש המטופל למיומנויות קוגניטיביות וליכולת הבעה מילולית, טיפול באמצעות אמנות מאפשר הבעה ותקשורת שאינן מילוליות, כמו גם עיסוק בתכנים נפשיים, מודעים ושאינם מודעים, דרך תהליך היצירה (Hackett & Aafjes-van Doorn, 2019; Trzaska, 2012).

מחקר זה התמקד בטיפול באנשים בוגרים (18-45) עם מש"ה קלה עד בינונית, ומטרתו הייתה התבוננות בתופעה זו ובחינתה לעומק בכלים איכותניים מנקודת מבטן של המטפלות העובדות עם האוכלוסייה, תוך אפיון האתגרים והמודלים הייחודיים לעבודה עם אוכלוסייה זו, והמשגתם. במחקר השתתפו 20 מטפלות באמצעות אמנות העובדות עם מטופלים בוגרים עם מש"ה. על פי חלוקה זו, קבוצת הגיל המוגדרת במחקר זה כ"מבוגרים", נחלקת לשתי תת קבוצות גיל. קבוצת הגיל 18-21 הינה קבוצה העוסקת ביציאה ממערכת החינוך וכניסה לעולם הבוגרים. קבוצת הגיל 21-45 מאופיינת בהשתלבות בעולם הבוגרים, יציאה לחיים עצמאיים, תהליך יציאה מהבית, זוגיות, נפרדות, תעסוקה ופנאי. מתוך 20 המשתתפות, 18 משתתפות לקחו חלק בריאיון עומק חצי מובנה, 12 השתתפו בקבוצות המיקוד ושבע מטפלות מילאו יומני מעקב אחרי תשעה מטופלים. באופן זה נאספו 18 ראיונות אישיים, 2 תמלולים מקבוצות מיקוד ותשעה יומני טיפול.

בעת בניית מערך המחקר הראשוני, נבחרה שיטת "מחקר מבוסס קונצנזוס" (Hill et al., 2005), המבוססת על ניתוח תוכן איכותני ומדגישה את מרכיב הקונצנזוס, על פיו לאורך ניתוח התמלולים, ובשלים שונים של הניתוח נערכים ניתוחים מקבילים ובלתי תלויים על ידי שלוש שופטות, ולאחר מכן מתקיים מפגש קונצנזוס לצורך השוואה בין הניתוחים והגעה להסכמה בין השופטות על התמות הנבחרות (Hill et al., 2005; Hill, 2015). ככל שהחלו להיאסף הנתונים מתוך התמלולים של הראיונות ובהמשך קבוצות המיקוד, ניתן היה לראות כי הידע המתגבש מבקש להאיר ולהסביר את התהליך הטיפולי על היבטיו השונים, את הגורמים השונים בתהליך והקשרים ביניהם. על כן, בחרנו לעבור לשיטת עבודה על פי התיאוריה המעוגנת בשדה (Charmaz, 2006; Glaser & Strauss, 2017), תוך שמירה על עקרון הקונצנזוס המרכזי של היל (Hill, 2005).

ממצאי המחקר העלו חמש קטגוריות מרכזיות אשר יחדיו מבטאות את המרכיבים המרכזיים והגורמים המתקיימים יחד ומשפיעים זה על זה בתוך מכלול העבודה הטיפולית באמצעות אמנות עם בוגרים עם משי"ה. חמש הקטגוריות הן (א) העמדה הטיפולית, (ב) האתגרים והדילמות בעבודה הטיפולית, (ג) גורמים המסייעים למטפלות בהתמודדות עם האתגרים, (ד) פרקטיקות של עבודה טיפולית ו(ה) תהליכי השינוי. ממצאי המחקר מדגישים את חשיבות מבטה של המטפלת על המטופל, ויכולתה להתאים את הטיפול אל צרכיו האינדיבידואליים. מתוך עמדה זו מתעצבות גישות שונות המתבטאות בתפיסות ובפרקטיקה הטיפולית של המטפלת. לצד זה, מתמודדות המטפלות עם אתגרים ומורכבויות הייחודיים לעבודה עם אוכלוסייה זו. חלק מאתגרים אלו ניצבים בין העמדה הטיפולית והפער המתקיים בינה לבין עמדותיו של הצוות במסגרת. ישנם אתגרים המתבטאים בדילמות מקצועיות עימם מתמודדת המטפלת, שכן העבודה עם האוכלוסייה עשויה להעלות תחושות המעוררות קושי ולהביא למצבים מורכבים עימם נדרשת להתמודד בתוך השעה הטיפולית. אחד הגורמים המרכזיים שעולה כמסייע בהתמודדות עם אתגרים אלו היא הדרכה מותאמת, הניתנת על ידי מטפלת באמנות העובדת ומכירה את האוכלוסייה הייחודית הזו. הפרקטיקה הטיפולית המתגבשת בשטח מתייחסת לעבודה בחומרים שונים, באופנים שונים של עבודה, שימוש בשיח מילולי, התערבויות המטפלת ותמות מרכזיות הרלוונטיות לעבודה עם האוכלוסייה. לבסוף, הקטגוריה האחרונה מתייחסת לתהליכי השינוי המאופיינים בעבודה עם האוכלוסייה באיטיות רבה, במתן משמעות רבה לשינויים קטנים החלים בטיפול וכן להגדרתם של שינויים אותם ניתן לייחס להתקדמות או הצלחה בתהליך הטיפולי.

ההמלצות העולות ממחקר זה מכוונות בעיקר להטמעת מודל העבודה המוצג ולהרחבת מתן מענה של טיפול באמצעות אמנות בכלל במסגרות דיור, במעונות ובמסגרות חינוכיות וציבוריות נוספות. ניכר כי ישנו צורך להרחיב ולהעמיק במענה הטיפולי באמצעות אמנות הניתן בשטח, להתאים אותו ולדייק אותו כך שיאפשר למטפלות להביא באופן יעיל יותר לשיפור ברווחת המטופלים. זה, עשוי לקרות באמצעות מתן הדרכה מותאמת למטפלות העובדות בשטח, וחשיפתם של הצוותים הרב מקצועיים לתפיסה הטיפולית, מתוך כוונה להביא את ההיבט הטיפולי כחלק מהתפיסה של המסגרת בה הוא מתקיים.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)